

Pravda / Svět / Tajemství světa

Aby člověk mohl žít „ve světě“ jakožto skutečném světě (a ne pouze v osvětí), potřebuje se v něm nějak orientovat. Být orientován totiž znamená necítit se ztracen, vědět, kde jsem a na čem jsem. Jakmile dojde k tomu, že jsem aspoň trochu orientován, přestane to, co je kolem mne, působit na mne jako chaos, a tak přestane být chaos i ve mně. Proměna okolí v osvětí je prvním důležitým zlomem ve vztahu „subjektu“ k jeho okolí, tj. k tomu, co je mu nejbližší okolo. Subjekt je s to na některé „podněty“ zvenčí reagovat změnou svých vnitřních stavů a zejména svou aktivitou, zatímco jiné pro něho jakoby ani nejsou, prostě je nevnímá, neregistruje, tj. nedostává se jim žádného místa (a tím významu) v jeho osvojeném okolí, osvojeném světě, tedy osvětí. (Termín „osvětí“ zavedl do české filosofické terminologie Patočka, pokud mi je známo, a to při referátu o Petersenově knize v České Mysli.) Druhým, ještě významnějším zlomem je prolomení uzavřenosti osvětí a vkročení do otevřenosti skutečného světa. To se neděje náhle a najednou, ale je to prožíváno jako děs, jako hrůza z neznámého. Nejde o pouhou opatrnost, která si žádá nějaký čas na osvojení a zabydlení, nýbrž o vědomí, že tu vždycky po takovém osvojení a zabydlení zůstává cosi neosvojeného, v čem se nelze zabydlet způsobem jakéhosi návyku. Navyknout si něčemu je možno pouze tam, kde se to, čemu máme zvyknout, vrací. Ale ve světě, tj. skutečném světě, zůstává za vším, co se vrací a nač je možno si zvyknout, něco dalšího, ještě neproniknutého, neuchopeného, nezvládnutého. Mohli bychom říci, že si tu člověk pomalu zvyká na to, že si na všechno zvyknout nelze. Ve skutečném světě a v jeho otevřenosti se dostává člověk tváří v tvář něčemu, co zažívá či prožívá jen u sebe (a později také u druhých lidí), a proto je jeho první myšlenkou, že jde o setkávání s osobou, osobností, duchem, který je podoben jeho osobnosti a jeho duchu, ale je vždycky – jak se ukazuje – mocnější. A tak si člověk vlastně vymýšlí bohy – a postupně si na ně také zvyká, uvyká jim (resp. své myšlence) a pokouší se je fixovat, zpředmětnit v nějakých podobách, ať umělých, ať vybraných ze světa a různě zpodobovaných (tedy také umělých). Tento postup však zároveň znamená, že se zbavuje onoho setkávání s neosvojitelným a tedy do světa nezařaditelným. To je ten nejhlubší důvod, proč mluvíme a právem smíme mluvit o „tajemství“, pokud ovšem význam tohoto slova správně chápeme. Tajemství totiž není totožné s neznámem, neboť neznámo se nemůže ukazovat, vyjevovat (v prvotním smyslu). Tajemství je však něco, o čem smíme právem hovořit jen tam, kde se vyjevilo. Ale vyjevené, zjevené tajemství, pochopené tajemství nepřestává být tajemstvím. K osvětí zajisté náleží mnoho skutečností, které subjekt neregistruje a dokonce ani nemusí registrovat; některé pro něho představují předpoklad či spíše podmínku, sine qua non, ale subjekt si nemusí tuto svou podmíněnost ani uvědomovat, ani na ni nemusí – jako subjekt – nikterak reagovat. Jiné naproti tomu jsou více méně zcela zanedbatelné a pro subjekt naprosto zanedbatelné. Ale ke skutečnému světu (na rozdíl od pouhého osvětí jakožto osvojeného okolí) náleží ono neosvojitelné přímo bytostně. Žít nejenom v uzavřeném světě, ale v otevřenosti světa – tedy, jak čeština dovoluje říci – žít na světě znamená nutně žít i s tímto tajemstvím, a to není možné jinak, než když si toto tajemství uvědomujeme, když o něm víme, když jsme na ně připraveni (což znamená něco jiného než když si na ně zvykneme, když mu uvykneme a tím pro nás přestane tajemstvím být).

(Písek, 980203-3.)